

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1), 133-154

Geliş Tarihi: 30.03.2021 Kabul Tarihi: 14.06.2021

Yayın: Ocak-Haziran 2021 Yayın Tarihi: 30.06.2021

<https://doi.org/10.30561/sinopUSD.906193>

<https://dergipark.org.tr/sinopUSD>

TÜRKİYE’NİN JEOEKONOMİK GÜCÜNÜN BELİRLENMESİ: AMPİRİK BİR ANALİZ

Erdem ATEŞ*

Öz

Jeopolitik; ülkelerarasındaki güç dengelerinin nasıl şekillendiğini inceleyen bir bilim dalıdır. Soğuk savaşın sonrasında, devletlerarasındaki güç dengesini askeri gücün şekillendirdiğini savunan görüş zayıflamaya başlamıştır. Devletlerarası güç dengesini, ekonomik gelişmişliklerine bağlayan jeoekonomi görüşü ortaya çıkmıştır. Jeoekonomi, jeopolitik amaçlara ulaşmak için ekonomik araçların kullanılması şeklinde tanımlanabilir. Bu görüşe göre, bir ülkenin ekonomik gücü arttıkça uluslararası ilişkiler arenasındaki güçleri de artmaktadır. Çalışmanın amacı; Türkiye’nin jeoekonomik gücünün belirlenmesidir. Bunun için; Türkiye’nin ekonomik bağımlılığının ölçüsü ve yönü tespit edilmiştir. Ekonomik bağımlılığın belirlenmesinde, dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırım verileri kullanılmıştır. Analiz Türkiye’nin en yüksek ihracat ve ithalat gerçekleştirdiği 25 ülke özelinde gerçekleştirilmiştir. Bu ülkelere ilişkin “Ticaret hassasiyeti (Sensitivity of trade-ST), Ticaret kırılganlığı (Vulnerability of trade-VT) ve Yatırım hassasiyeti (Sensitivity of investment-SI), Yatırım kırılganlığı (Vulnerability of investment-VI)” değerleri hesaplanmıştır. Hesaplamalar sonucunda bulunan değerler, entropi yöntemi ile ağırlıklandırılmış ve “Ekonomik bağımlılık (Economic dependence-ED)” değeri elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Jeoekonomi, Ekonomik bağımlılık, Ekonomik entegrasyon, Doğrudan yabancı yatırım, Uluslararası ticaret.

* Ar. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, erdem.ates@deu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1459-9555>.

Determination of Turkey's Geoeconomic Power: An Empirical Analysis

Abstract

Geopolitics is a branch of science that studies how the balance of power between countries is shaped. After the Cold War, the opinion that military power shaped the balance of power between states began to weaken. A geoeconomics view has emerged that connects the interstate balance of power to their economic development. Geoeconomics can be defined as the use of economic instruments to achieve geopolitical goals. According to this view, as the economic power of a country increases, so does its power in the arena of international relations. The aim of the study is to determine the geoeconomic strength of Turkey. For this purpose, the measure and direction of Turkey's economic dependence have been determined. Foreign trade and foreign direct investment data were used to determine economic dependence. The analysis was conducted in 25 countries where Turkey has the highest exports and imports. "Sensitivity of trade-ST, Vulnerability of trade-VT and sensitivity of investment-SI, Vulnerability of investment-VI" values were calculated for these countries. As a result of the calculations, the values found were weighted by the entropy method and the value "Economic dependence(ED)" was obtained.

Keywords: Geoeconomics, Economic dependence, Economic integration, Foreign direct investment, International trade.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca, devletlerarası ilişkiler dünyayı şekillendirmiştir. Devletlerarası ilişkileri de güç kavramı belirlemektedir. Jeopolitik, devletlerin coğrafi özellikleriyle politikaları arasındaki ilişkileri inceleyen bir bilim dalıdır (Cowen ve Smith, 2009: 23). Bu bilim dalı ülkelerarasındaki güç dengelerini incelemektedir. Farklı görüşler olmakla birlikte ağırlıklı olarak soğuk savaşın bitimine kadar, devletlerarasındaki ilişkilerin belirleyicisi ve devletlerin esas gücü olarak askeri güç görülmüştür (Mignolo, 2002: 65). Bu dönemde, dünya genelinde uluslararası

ticaret ve yatırım faaliyetleri sınırlı kalmıştır. Devletler bu dönemde ideolojik olarak farklı bloklara ayrılmışlar ve karşıt bloka karşı silahlanmaya ağırlık vermişlerdir.

Soğuk savaşın bitimi ile bu düşünce yerini devletlerarası uzlaşmaya bırakmıştır. Çünkü soğuk savaş sonrasında ideolojik farklılıklar ortadan kalkmış, dünya genelinde egemen görüş olarak “liberal demokrasiler” benimsenmiştir. Buna ek olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile coğrafi mesafelerin önemi azalmaya başlamıştır. Bu nedenlerden dolayı, askeri gücün ülkelerarası güç dengesini şekillendirdiği görüşü zayıflamaya başlamış yani jeopolitik kavramının dönüşüme uğraması zorunlu hale gelmiştir. Bu dönüşümün sonucunda, ekonomik gücün dünya güç dengesini şekillendireceğini öne sürerek “Jeoekonomi” görüşü ön plana çıkmaya başlamıştır. Soğuk savaşın sonuna kadar ekonomi, askeri gücün bir unsuru olarak değerlendirilmiştir. Jeoekonomi kavramı ilk kez Edward N. Luttwak’ın “From Geopolitics to Geoeconomics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce,” adlı eserinde tanımlanmıştır (Luttwak, 1990: 17). Luttwak, soğuk savaş sonrasında dünya sorunlarının çözümünde askeri gücün çözüm aracı olma işlevini kaybettiğini, bunun yerini ekonomik araçların aldığını öne sürmüştür. Jeoekonomi kavramını, jeopolitiğin bir alt dalı olarak görenler olduğu gibi, jeoekonominin artık jeopolitiğin yerini aldığını öne süren görüşler de mevcuttur (Erkişi, 2017: 1026). Jeoekonomi kavramının tanımı konusunda da bilim dünyasında tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Kavram, ekonomik değişkenlerin ulusal güç dengesine ve jeopolitiğe etkisi olarak tanımlanabilir (Baru, 2011: 49). Bu kavramla beraber, artık ülkelerarası güç dengesi ekonomi-coğrafya-teknoloji eksenli olarak değerlendirilmeye başlamıştır (Budak, 2013: 129). Ayrıca ülkeler arasındaki bloklaşmalar ve politik yakınlaşmalar yerini, iktisadi bütünleşmelere ve ortaklıklara bırakmıştır. Jeoekonomi, üretim sürecinde müdahaleci olmamakla birlikte ekonomik gücün artırılması için özel sektörü teşvik etmek, stratejik sektörleri destekleme ve koruma konularında müdahalecidir (İnan, 2011: 86).

Çalışmanın amacı, Türkiye’nin jeoekonomik ilişkilerinin ticaret ve yatırım bağlamında ampirik olarak analiz edilmesidir. Çalışmada Türkiye’nin -25 ülke

özelinden- hangi ülkelere karşı jeoekonomik gücünün olduğu, bu etkileşimin yönü ve belirlenen yıllar içerisinde nasıl değiştiği gibi sorulara cevap aranmıştır. Literatür taraması sırasında Türkiye'nin jeoekonomik gücünü ampirik olarak analiz eden çalışmaların son derece sınırlı olduğu görülmüştür. Literatürdeki bu açığın kapatılması ve jeoekonomi kavramına akademik çevrelerin dikkatini daha fazla çekebilmek bu çalışmanın motivasyonunu oluşturmaktadır. Literatürde yer alan çalışmaların, jeoekonomik gücü analiz ettiği fakat bu gücün hangi ülke yönünde olduğunun belirlenmediği görülmüştür. Bu çalışma ile bahsi geçen açığın kapatılması amaçlanmaktadır. Ayrıca, iktisat alanıyla sıkı bir bağı olduğu düşünülen jeoekonomi kavramına, iktisatçıların ilgisini artırmakta istenmektedir.

Çalışmanın yöntemi olarak, Liang, Chen, Lu, Ding ve Zheng (2019) çalışmasında kullanılan yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemde jeoekonomik güç, dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırım verileri ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bu yöntemin avantajı, jeoekonomik gücün hangi ülke yönünde olduğunu açıklayabilmesidir. Hesaplamanın detayları çalışmanın dördüncü bölümünde yer almaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, jeoekonomi hakkında yapılmış olan çalışmaların bir literatür özeti yer almaktadır. İkinci bölümde, Jeoekonomi ve bileşenleri hakkında geniş bilgi verilmiş ve jeopolitik ile arasındaki farklılıklara değinilmiştir. Üçüncü bölümde, çalışmada kullanılan ampirik yöntem tanıtılmış, Türkiye'nin ihracat ve ithalatında en yüksek paya sahip olan 25 ülke üzerinden 2001-2019 yılları baz alınarak yapılan analiz sonuçları yer almıştır. Çalışmanın son bölümünde ise, sonuçlar ışığında politika önerilerinde bulunulmuştur.

1. Literatür Taraması

Jeoekonomi konusuna olan ilgi özellikle son yıllarda artmıştır. Bunun nedeni olarak, ülkelerarasında yaşanan sorunların artık askeri yollardan çok, ekonomik bileşenler yoluyla çözülmeye çalışılması gösterilebilir. Örneğin; ABD ile Çin arasında yaşanan ticaret savaşları jeoekonomik gücün önemini vurgulamak açısından önemlidir. Ukrayna'ya bağlı olan Kırım yarımadasının Rusya tarafından ilhak

edilmesinden sonra, Rusya'ya ekonomik yaptırımların uygulanması başka bir örnek olarak gösterilebilir. Buna ek olarak; kur savaşları, ekonomik örgütlenmelere dahil olma veya dışında tutulma ve ekonomik çıkarlar nedeniyle ortaya çıkan iş birlikleri veya çatışmalar da jeoekonominin araçları olarak sayılabilir.

Luttwak (1990) çalışmasında, jeoekonomi kavramı ilk kez ortaya atılmış ve tanımlanmıştır. Çalışmaya göre; soğuk savaşın bitmesi ile jeopolitik yerini jeoekonomiye bırakacaktır. Castro (1993) çalışmasında, Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin Doğu Asya politikasını eleştirmiştir. Çalışmada, ABD'nin bu bölgede jeoekonomik gücünden faydalanamadığı belirtilmiştir. Sonuç olarak; jeoekonomik politikaların başarı şansının ancak jeostratejik arka planlarının olmamasına bağlanmıştır. Barton (1998) çalışmasında, jeoekonominin özellikle soğuk savaş sonrasında güçlendiğini ifade etmiştir. Çalışmada, bu iddia dünya ticaret hacmi, deniz taşımacılığı rakamları vb. ile desteklenmiştir. Sparke (2000) çalışmasında, ABD ile Kanada'da topraklara sahip olan Kaskadya (Cascadia) bölgesini incelemiştir. Bu bölge ekonomik olarak güçlü bağlara sahiptir. Çalışmada bölge özelinden jeoekonomik güç analizi gerçekleştirilmiştir. Analizin sonuçlarına göre; farklı ülke topraklarında olmasına rağmen Kaskadya bölgesinin bir jeoekonomik güce sahip olduğu belirlenmiştir. İnan (2008)'ın tez çalışmasında, jeoekonomi kavramı incelenmiş, jeopolitik ile arasındaki farklılıklar irdelenmiştir. Çalışmada, Türkiye'nin özellikle ortak tarihsel ve kültürel bağlarının bulunduğu coğrafyalarda bir jeoekonomik güç potansiyelinin bulunduğunu fakat bunun tam olarak değerlendirilemediği savunulmuştur.

Cowen ve Smith (2009) çalışmasında, jeoekonominin sanılanın aksine tam bir küreselleşme olmadığı, ekonomik bağların önündeki her türlü engelin kaldırılmasını beraberinde getirdiğini vurgulamıştır. Ayrıca bu eğilimin savaşları da azaltacağını öne sürülmüştür. Wigell ve Vihma (2016) çalışmasında, Rusya'nın özellikle gaz ihracıyla Avrupa Birliği üzerinde oluşturduğu jeoekonomik gücü incelenmiştir. Sonuç olarak, Rusya'nın Kırım yarımadasını ilhak etmesine karşı Avrupa Birliğinin zayıf bir tepki vermesinin nedeninin Rus doğalgazına olan bağımlılık

olarak gösterilmiştir. Erkişi (2017) çalışmasında, jeoekonomi kavramı, bileşenleri, aktörleri ve bu kavramın gelişimi irdelenmiştir. Ayrıca kavramın kurucusu olduğu kabul edilen Luttwak'ın görüşlerine yöneltilen eleştirilerde çalışmada yer almıştır. Beeson (2018) çalışmasında, Çin'in jeoekonomik gücünü değerlendirmiştir. Çin'in 2013 yılında ilan ettiği Bir Kuşak Bir Yol Girişimi (One Belt One Road Initiative) jeoekonomi açısından analiz edilmiştir. Sonuç olarak, girişimin Çin'in jeoekonomik gücünü daha da artıracığı sonucuna varılmıştır. Csurgai (2018) çalışmasında, jeoekonomi kavramını tanımlanmıştır. Jeoekonomi kavramına getirilen yeni bir kavram olduğu ve teorik temelini zayıf olduğu şeklindeki eleştirilere cevap verilmiştir. Jeoekonominin tarihsel gelişimi ve geleceği hakkında da değerlendirmelerde bulunulmuştur. Moio (2019) çalışmasında, jeoekonomi ile jeopolitik kavramlarını ayırtmaya çalışmıştır. Jeoekonomi ile jeopolitiğin farklı jeostratejik kavramlar olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Dal (2020) çalışmasında, jeoekonomi kavramı enerji kaynakları özelinden değerlendirilmiştir. Özellikle Arktika ve Doğu Akdeniz özelinde bir analiz gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; bahsi geçen bölgeler için jeopolitik analizlerin fazlasıyla yapıldığı fakat ekonomik fırsatları ortaya çıkartma potansiyeli olan jeoekonomik analizlerin yetersiz kaldığı ve bu konudaki boşluğun doldurulması gerekliliği vurgulanmıştır.

Literatürde yer alan çalışmaların genelde kavramı tanımlamaya, gelişimini analiz etmeye ve geleceği hakkında fikir yürütmeye odaklı olduğu görülmüştür. Jeoekonomik gücün hesaplanmasına yönelik ampirik analiz gerçekleştiren çalışma sayısı son derece sınırlıdır. Jeoekonomik gücü ampirik olarak analiz eden çalışmalara baktığımızda ise Liang, Chen, Lu, Ding, ve Zheng (2019) çalışmalarında, Çin'in 1984 ile 2016 yılları arasındaki jeoekonomik gücünün değişimi analiz edilmiştir. Analiz için dış ticaret verileri ve doğrudan yabancı yatırımları içeren bir endeks oluşturulmuştur. Oluşturulan endeks, Keohane & Jr., (2011) "Power and Independence" isimli çalışmalarında yer alan ekonomik bağımlılık ölçütlerinden yararlanılmıştır. İnan ve Biber (2020) çalışmalarında, çeşitli değişkenlerden "Jeo-

ekonomik Güç Endeksi (JGE)”ni türetmişlerdir. Bu endeks ile 64 ülkenin jeoekonomik gücü belirlenmiştir.

2. Jeoekonomi Kavramına Genel Bir Bakış

Jeoekonomi kavramını inceleyebilmek için öncelikle ülkeler arasındaki ekonomik bağımlılığı belirlemek gerekmektedir. Çalışmada ekonomik bağımlılık kavramı ile anlatılmak istenen, iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik her türlü bağıdır. Bu bağlar çalışmada ticaret ve yatırım bağları itibariyle incelenmiştir.

Jeoekonomi, soğuk savaş sonrasında ortaya çıkmış ve Edward Luttwak’ın çalışması ile ilk kez tanımlanmış bir kavramdır. Fakat kökenleri daha eski dönemlere uzanmaktadır. Venedik, 11. yüzyılda bir jeoekonomik güç merkezi olarak tanımlanabilir. Venedik, o dönemde küçük bir toprak parçasına sahip bir şehir devletidir. Ancak gelişmiş gemi inşa teknolojisi, etkin diplomasi ve stratejik ittifaklar sayesinde etkin bir ticari güç olmuştur. Buna ek olarak, Cenevizlilerin Karadeniz ve kısmen Akdeniz’de, Portekiz ve İspanya’nın Atlas Okyanusunda ve Amerika kıtasında, Hollandalıların Atlantik okyanusu ve Asya kıtasında, İngiltere’nin ise tüm dünyada etkin bir ticaret gücüne sahip olmuş oldukları da örnek gösterilebilir. Merkantilist görüş jeoekonomik öğeler barındırmaktadır. Merkantilizme göre; ülkeler ihracatlarını artırmalı, ithalatlarını ise azaltmalıdırlar. Hammadde ithalatı dışındaki ithalat mümkün olduğunda düşük seviyede tutulmalı; işlenmiş mallar ihraç edilerek bir dış ticaret fazlası oluşturulmalıdır. Bu durum aslında ülkeler arasında bir ekonomik bağımlılık yaratma amacı gütmekte ve bu da jeoekonomik gücün oluşmasına neden olmaktadır. Alman iktisatçı Frederich List’in iktisadi bir milliyetçilik uygulama yönündeki görüşleri de jeoekonomi çerçevesinden incelenebilir. Çünkü jeoekonomik güç oluşturmak için korumacı ticaret ve para politikası uygulanarak ticaret fazlası verilmesi, ülkenin refahını ve gücünü artıracaktır. Soğuk savaşın sonuna kadar ülkelerarası güç dengesinin analizinde askeri gücün ön planda olduğu jeopolitik görüş kullanılmıştır. Soğuk savaş sonrasında değişen dünya dengeleri ile ekonominin de ülkelere bir güç sağladığı görüşü önem kazanmaya

başlamıştır. Daha önceki dönemlerde ekonomi bir güç unsuru olarak daha çok bir ülkenin askeri kapasitesinin belirleyicisi olarak görülmüştür (Jaeger ve Brites, 2020: 28).

İlerleyen dönemlerde ekonomik gücün öneminin artması ile ülkeler arasındaki çekişmelerde ekonomik araçlar daha aktif kullanılmaya başlanmıştır. Bu araçlar; ekonomik ambargo, ticaret bojkotları, ek gümrük tarifeleri konulması, sermaye varlıklarının dondurulması, ekonomik yardımların kesilmesi, yatırım ve sermaye akışının yasaklanması vb. olarak sayılabilir. Örneğin; İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Çin'i işgal eden Japonya'ya karşı ABD petrol ambargosu uygulamıştır. Ayrıca 1974 yılında garantör ülke statüsüyle Kıbrıs'ta yaşanan olaylara müdahale ederek adaya asker çıkartan Türkiye'ye, bu hareketinden dolayı ABD tarafından uygulanan silah ambargosu da örnek olarak verilebilir.

Jeoekonomik güç kullanımı her zaman yaptırımlar, ambargolar gibi olumsuz şekillerde uygulanmamaktadır. Bir ülkenin diğer ülkeye yatırımlarını artırması, ticareti kolaylaştırıcı adımların atılması jeoekonomik güç kullanımı olarak sayılabilir. Örneğin; İkinci Dünya Savaşı sonrasında enkaz halindeki Avrupa'nın yeniden imarı için ABD tarafından uygulanan Marshall Planı ve ilk olarak 2013 yılında Çin tarafından ilan edilen Bir Kuşak Bir Yol Girişimi (One Belt One Road Initiative) yatırımların artırılması ile jeoekonomik gücün uygulanabileceğini göstermektedir. Ayrıca devlet destekli ve özel sektöre ait firmaların belli ülke ya da bölgelerde daha fazla yatırım yapması da jeoekonomik gücün oluşturulması açısından önemlidir. Örneğin; Rus Gazprom firması sayesinde Rusya, birçok Avrupa ülkesine doğalgaz ihraç etmektedir. Bu sayede Rusya, doğal gaz ihracı sayesinde jeoekonomik gücünü artırmaktadır (Wigell & Vihma, 2016: 619). Ticareti kolaylaştırıcı adımların atılmasına örnek olarak ise; özellikle son yıllarda sayısı hızla artmakta bulunan taraf ülkelerin karşılıklı olarak gümrük tarifelerini ortadan kaldırdıkları Serbest Ticaret Anlaşmaları verilebilir.

Jeoekonomik güce sahip olmak için ülkelerin bazı özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bu özellikler şöyledir (Baru, 2011: 49);

1. Ülkenin demografisi en önemli unsurlardandır. Ülke halkının eğitim seviyesi, sağlık hizmetlerine ulaşabilirliği vb. jeoekonomik güç haline gelmiş olan ülkelerde son derece önemlidir.

2. Ülkenin gıda, enerji ve diğer gerekli hammaddeleri üretebilme kapasitesi, o ülkenin sürdürülebilir ve uzun dönemli büyüme sağlaması açısından önemlidir.

3. Kentte yaşayan girişimci bir sınıfın oluşması ve kuvvetlenmesi de jeoekonomik güç sahibi olmak isteyen ülkeler için önemli bir unsurdur. Ayrıca bu girişimci sınıfın yatırım yapmasını kolaylaştıracak şekilde gelişmiş bir finansal mekanizmanın kurulmuş olması gerekmektedir.

4. Son olarak, modern çağa ayak uydurabilmiş, dinamik bir ekonomiye sahip olabilmek için etkin bir devlet yapılanmasının varlığı zorunludur.

Jeoekonomik gücün varlığı için, bu gücü var edecek birtakım aktörlere ihtiyaç duyulmaktadır. Jeoekonomik aktörlerden kastedilen, ekonomik araçlara sahip olan veya bunlara etki edebilme potansiyeli olan kurum, kuruluş ya da organizasyonlardır (Stergiou, 2015: 4). Stergiou'ya göre bu aktörler devlet ve devlet ölçeğindeki kuruluşlar olmak üzere iki gruba ayrılabilirler. Devletler, kumanda devletleri ve küresel devletler olarak ikiye ayrılırlar. Kumanda devletler, yüksek düzeyde devlet otoritesi olan ülkeleri kapsamaktadır (Kuzey Kore, Çin vb.). Küresel devletler ise, daha küresel hale gelmiş ve devlet otoritesinin daha zayıf olduğu ülkelerdir (ABD, Almanya vb.). Devlet ölçeğindeki kuruluşlar ise üçe ayrılmaktadır. Bunlar; Kamu İşletmeleri, Çok Uluslu Şirketler ve Diğer Aktörlerdir. Kamu işletmelerinden kastedilen; Gazprom, Çin Ulusal Petrolleri gibi devlet kontrolünde olan şirketlerdir. Çok uluslu şirketler; Google, Apple vb. küresel ve farklı uluslardan ortakları olan şirketlerdir. Diğer aktörler ise; İŞİD, PKK, FARC vb. terör örgütleridir. Sayılan tüm bu aktörlerin bir ülkenin jeoekonomisi üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkileri bulunmaktadır. Luttwak'a göre, jeoekonomik gücü ortaya çıkartan bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar; ülkenin teknoloji geliştirebiliyor olması ve dünya ticaretinde önemli bir ülke olmasıdır. Barton'a göre ise, jeoekonomik gücün öne-

minin artması nedeniyle günümüzde devlet-dışı ekonomik aktörler ve çok uluslu girişimler önem kazanmıştır (Barton, 1999: 142).

Jeoekonomi kelime anlamı olarak, coğrafya ile ekonomi bilimlerinin birleşmiş halidir. Jeoekonomi, ekonomi, tarih, coğrafya vb. birçok bilim dalının kesişim alanı olduğu için tanımlanması zor bir kavramdır. Kavram en genel tanımıyla, *“bir bölge veya ülkenin, uluslararası ekonomik ve politik ilişkileri içerisinde coğrafya ve ekonomisinin teknolojik öğelerinin de dikkate alınarak stratejik kullanımıdır.”* şeklinde tanımlanabilir (İnan, 2011: 90). Jeoekonomi ülkelerarası ilişkileri ekonomi-coğrafya-teknoloji ekseninde değerlendirmektedir.

Jeopolitik ile jeoekonomi arasında farklar mevcuttur. Jeopolitik; askeri güce önem veren, bölgesel kutuplaşmaların var olduğu, ülkeler arasındaki ticaret ve yatırım hacminin sınırlı olduğu, kartellerin var olduğu bir görüştür. Jeoekonomi ise; ekonomik gücün devletlerarası ilişkileri şekillendirdiği, küreselleşmenin yaşandığı, ülkeler arasındaki ticaret ve yatırım hacimlerinin yüksek düzeylerde olduğu, çok uluslu şirketlerin etkin olduğu bir görüştür.

Jeopolitik görüşte yaşanan güç kavramı değişimi Almanya ve Japonya öze- linden görülebilmektedir. Bu iki ülkede özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasında askeri güçlerini kullanarak jeopolitik hedeflerine ulaşmaya çalışmışlardır. Savaş sonunda imzalanan anlaşmalarla yenilen bu iki ülkenin de askeri güç sahibi olmaları önlenmiştir. Bu nedenle bu ülkelerin askeri güçten çok, ekonomik güce önem verdikleri görülmüştür (Kundnani, 2011: 33). Savaş sonrasında Japonya özellikle teknoloji-yoğun ürünlerde uzmanlaşarak bir jeoekonomik güç olurken; Almanya’da benzer şekilde otomobil sanayi başta olmak üzere teknolojik ürünlerde uzmanlaşmaya gitmiş ve Avrupa Birliği yoluyla da bir jeoekonomik güç oluşturmuştur denilebilir. Kısacası, iki ülkenin askeri güç ile elde edemediklerini, ekonomik güç ile elde etmeye çalıştıkları söylenebilir.

3. Araştırma ve Bulgular

Çalışmada Türkiye'nin ihracat ve ithalatında en fazla paya sahip olan 25 ülkeyle olan ekonomik bağımlılığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada yer alan ülkeler Almanya, Çin, Irak, Fransa, İsrail, İtalya, Güney Kore, Hollanda, Rusya, İspanya, İngiltere, ABD, Japonya, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, Mısır, İran, Fas, Polonya, Romanya, Suudi Arabistan, İsviçre, Ukrayna ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Taraf ülkelerle, Türkiye arasında gerçekleşen ihracat, ithalat, taraf ülkeye Türkiye'den giden doğrudan yabancı yatırım ve Türkiye'ye taraf ülkeden gelen doğrudan yabancı yatırım kalemleri 2001-2019 dönemleri için analizde kullanılmıştır. Çalışmada yer alan karşılıklı ticaret verileri ve ülke bazlı olarak stok doğrudan yabancı yatırım (DYY) verileri TÜİK'ten; ülkelerin GSYİH'ları ve toplam DYY verileri ise Dünya Bankasının web sitelerinden temin edilmiştir. İki ülkenin ekonomik bağlarını incelemek için birçok değişken belirlenebilmektedir fakat en önemli değişkenlerin dış ticaret ve DYY oldukları düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada ticaret ve yatırım kalemleri ekonomik ilişkileri yansıttıkları düşünülerek kullanılmışlardır. Bulunan hassaslık ve kırılabilirlik verileri entropi yöntemiyle ağırlıklandırılmıştır. Entropi yönteminin kullanılmasının nedeni, var olan faydalı bilginin miktarını ölçmede ve önem düzeylerinin ortaya çıkarılmasında kullanılması ve ağırlıklandırma işlemlerinde yaygın olarak kullanılmasıdır. Elde edilen bulgular ışığında, Türkiye'nin taraf ülkelerle arasındaki ekonomik bağımlılığın hangi yönde olduğu dolayısıyla da jeoekonomik gücün Türkiye'den mi yoksa taraf ülkeden yanar mı olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.1 Endeks Değerlerinin Hesaplanması

Keohane ve Nye, çalışmalarında ekonomik bağımlılığı ölçmek için iki adet terim önermişlerdir. Bunlar, hassaslık (sensitivity) ve kırılabilirlik (vulnerability)tır. Hassaslık, bir değişkendeki değişimin başka bir değişkeni ne kadar etkilediği anlamına gelmektedir. Kırılabilirlik ise değişkenin dışında meydana gelen değişimlere değişkenin ne kadar etkin şekilde uyum sağladığını göstermektedir. İki terim arasındaki en temel farklılık, hassasiyetin politika değişimlerine neden olmamasıdır.

Hassasiyet karşılıklı ilişkilerin sürdürülmesinin maliyetini yansıtmaktadır. Kırıl-ganlık ise, karşılıklı ilişkilerin kesilmesinin maliyetini yansıtmaktadır.

Bir ülkenin diğer ülkeye göre ticaret hassasiyeti;

$$ST_{ij} = \frac{T_{ij}}{T_i} - \frac{T_{ij}}{T_j}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Denklemden T_{ij} , i ve j ülkelerinin toplam ticaret hacim-lerini, T_i ve T_j sırasıyla i ve j ülkelerinin toplam ticaret hacimlerini, ST_{ij} ise, i ül-kesinin j ülkesine olan ticaret hassasiyetini temsil etmektedir. Eğer ST_{ij} sıfırdan büyükse ($ST_{ij} > 0$), i ülkesi j ülkesine karşı ticaret hassasiyetine sahiptir denilir. Eğer ST_{ij} sıfırdan küçükse ($ST_{ij} < 0$), j ülkesi i ülkesine karşı ticaret hassasiyetine sahiptir denilir.

Bir ülkenin diğer ülkeye göre ticaret kırıl-ganlığı;

$$VT_{ij} = \frac{T_{ij}}{G_i} - \frac{T_{ij}}{G_j}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Denklemden T_{ij} , i ve j ülkelerinin toplam ticaret hacimle-rini, G_i ve G_j sırasıyla i ve j ülkelerinin GSYİH'larını, VT_{ij} ise, i ülkesinin j ülke-sine olan ticaret kırıl-ganlığını temsil etmektedir. Eğer VT_{ij} sıfırdan büyükse ($VT_{ij} > 0$), i ülkesi j ülkesine karşı ticaret kırıl-ganlığına sahiptir denilir. Eğer VT_{ij} sıfırdan küçükse ($VT_{ij} < 0$), j ülkesi i ülkesine karşı ticaret kırıl-ganlığına sahiptir denilir.

Bir ülkenin diğer ülkeye göre yatırım hassasiyeti;

$$SI_{ij} = \frac{I_{ji}}{I_i} - \frac{I_{ij}}{I_j}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Denklemden I_{ji} ve I_{ij} , sırasıyla j ülkesinden i ülkesine giden doğrudan yabancı yatırımı, i ülkesinden j ülkesine giden doğrudan yabancı yatırımı, I_i ve I_j sırasıyla i ve j ülkelerinde bulunan toplam doğrudan yabancı yatı-rımı, SI_{ij} ise, i ülkesinin j ülkesine olan yatırım hassasiyetini temsil etmektedir. Eğer SI_{ij} sıfırdan büyükse ($SI_{ij} > 0$), i ülkesi j ülkesine karşı yatırım hassasiyetine sahiptir denilir. Eğer SI_{ij} sıfırdan küçükse ($SI_{ij} < 0$), j ülkesi i ülkesine karşı yatırım hassasiyetine sahiptir denilir.

Bir ülkenin diğer ülkeye göre yatırım kırıl-ganlığı;

$$VI_{ij} = \frac{I_{ji}}{G_i} - \frac{I_{ij}}{G_j}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Denklemden I_{ji} ve I_{ij} , sırasıyla j ülkesinden i ülkesine giden doğrudan yabancı yatırımı, i ülkesinden j ülkesine giden doğrudan yabancı yatırımı, G_i ve G_j sırasıyla i ve j ülkelerinin GSYİH'larını, VI_{ij} ise, i ülkesinin j ülkesine olan yatırım kırılganlığını temsil etmektedir. Eğer VI_{ij} sıfırdan büyükse ($VI_{ij} > 0$), i ülkesi j ülkesine karşı yatırım kırılganlığına sahiptir denilir. Eğer VI_{ij} sıfırdan küçükse ($VI_{ij} < 0$), j ülkesi i ülkesine karşı yatırım kırılganlığına sahiptir denilir.

Bir ülkenin görece ekonomik bağımlılığı;

$$ED_{ij} = W_{ST} * ST_{ij} + W_{VT} * VT_{ij} + W_{SI} * SI_{ij} + W_{VI} * VI_{ij}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Denklemden W_{ST} , W_{VT} , W_{SI} , W_{VI} sırasıyla ticaret hassasiyeti, ticaret kırılganlığı, yatırım hassasiyeti ve yatırım kırılganlığına ait ağırlıklandırılmayı temsil etmektedir. ED_{ij} , i ülkesinin j ülkesine olan ekonomik bağımlılığını göstermektedir. Eğer bu değer sıfırdan büyükse ($ED_{ij} > 0$) i ülkesi j ülkesi üzerinde ekonomik bağımlılığa sahip olduğu anlamına gelmektedir. Eğer değer sıfırdan küçükse ($ED_{ij} < 0$) j ülkesi i ülkesine karşı ekonomik bağımlılığa sahiptir denilebilir. ED değeri -1 ile +1 arasında değerler almaktadır. Değer 1'e yaklaştıkça, ekonomik bağımlılığın artışı şeklinde yorumlanmaktadır. Ekonomik bağımlılığın yönü ve derecesi jeoekonomik gücün yönünü göstermektedir. ED endeks değeri sıfırdan büyük ise ($ED > 0$), i ülkesi j ülkesine karşı jeoekonomik güce sahiptir şeklinde yorumlanır. Eğer endeks değeri sıfırdan küçük ise ($ED < 0$), j ülkesi i ülkesi üzerinde jeoekonomik güce sahiptir şeklinde yorumlanabilir.

Ekonomik bağımlılık, göreceli ticaret bağımlılığı (TD) ve göreceli yatırım bağımlılığı (ID) olarak ikiye ayrılabilir. Bir ülkenin göreceli ticaret bağımlılığı;

$$TD_{ij} = W_{ST} * ST_{ij} + W_{VT} * VT_{ij}$$

şeklinde yatırım bağımlılığı ise;

$$ID_{ij} = W_{SI} * SI_{ij} + W_{VI} * VI_{ij}$$

şeklinde hesaplanır. TD_{ij} değeri sıfırdan büyükse ($TD_{ij} > 0$) sırasıyla, i ülkesinin j ülkesi üzerinde ticaret bağımlılığına sahip olduğu sonucu çıkarılabilir. Ters durumda ise ($TD_{ij} < 0$) j ülkesinin i ülkesi üzerinde ticaret bağımlılığına sahip olduğu söy-

lenebilir. ID_{ij} değeri sıfırdan büyükse ($ID_{ij} > 0$) sırasıyla, i ülkesinin j ülkesi üzerinde yatırım bağımlılığına sahip olduğu sonucu çıkartılabilir. Ters durumda ise ($ID_{ij} < 0$) j ülkesinin i ülkesi üzerinde yatırım bağımlılığına sahip olduğu söylenebilir.

3.2. Entropi Yöntemiyle Ağırlık Matrislerinin Oluşturulması

Çalışmada kullanılan hassasiyet ve kırılabilirlik verileri ağırlıklandırılmıştır. Ağırlıklandırma entropi yöntemi ile yapılmıştır. Entropi yöntemi başta fizik, mühendislik ve matematik bilimlerinde yayın olarak kullanılmaktadır. Shannon (1948) çalışmasında entropi yöntemini enformasyon (bilgi) teorisine uyarlamıştır (Ömürbek, Eren ve Dağ, 2017: 35). Entropi yöntemi, var olan faydalı bilginin miktarını ölçmede ve önem düzeylerinin ortaya çıkarılmasında kullanılmaktadır. Özellikle çok kriterli karar verme problemlerinde kriterlerin uygun ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılmaktadır (Karaatlı, 2016: 66).

Adım 1: Birbirinden farklı ölçü birimlerindeki, farklılıkları ortadan kaldırmak için normalleştirme işlemi uygulanır ve Y_{ij} hesaplanır.

$$Y_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sum_{i=1}^m X_{ij}}$$

Hesaplama, Y_{ij} i. yıldaki j. indeksinin değer ölçüğüdür. m ise yılları temsil etmektedir.

Adım 2: j. indeksin entropisi (e_j) hesaplanır.

$$e_j = -\frac{1}{\ln m} \sum_{i=1}^m (Y_{ij} \cdot \ln(Y_{ij}))$$

Adım 3: j. indeksin önem derecesi olarak, ağırlığı (W_j) hesaplanır. n değeri, indekslerin sayısını temsil etmektedir.

$$W_j = \frac{1-e_j}{\sum_{j=1}^n (1-e_j)}$$

3.3. Bulgular

Çalışmada, ekonomik bağımlılık endeksi (ED) değerinin pozitif ve negatif olmasına göre iki gruba ayrılmıştır. Bu iki grubun altında da sekiz adet alt grup bulunmaktadır. Bu gruplar ile ekonomik bağımlılığın dereceleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Tablo 1’de görece ekonomik bağımlılık endeksinin dereceleri (ED)

görülmektedir. Tabloda yer almamakla birlikte ED değerinin sıfıra eşit olması, iki ülke arasında ekonomik bağımlılığın olmadığını temsil etmektedir.

Tablo 1: *Göreceli Ekonomik Bağımlılığın Dereceleri*

	Ekonomik Bağımlılığın (ED) Büyüklüğü	Ekonomik Bağımlılığın (ED) Derecesi
ED < 0	ED < -0.5	Aşırı bağımlılık
	-0.5 < ED < -0.1	Yüksek bağımlılık
	-0.1 < ED < -0.05	Orta bağımlılık
	-0.05 < ED < 0	Düşük bağımlılık
ED > 0	0 < ED < 0.05	Düşük bağımlılık
	0.05 < ED < 0.1	Orta bağımlılık
	0.1 < ED < 0.5	Yüksek bağımlılık
	ED > 0.5	Aşırı bağımlılık

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

EK-1’de 25 ülke için hesaplanmış olan Ticaret bağımlılığı (TD), Yatırım Bağımlılığı (ID) ve Ekonomik Bağımlılık (ED) endeks değerleri yer almaktadır. Endeks değerleri 2001-2019 dönemleri için hesaplanmıştır. Çalışma için tablo haline getirilirken, analizi kolaylaştırmak için 2001-2005-2009-2013-2016-2019 yılları seçilmiştir. Bu yılların seçiminde önemli ekonomik olaylar baz alınmaya çalışılmıştır. Örneğin; 2001 ve 2019 yıllarına ek olarak; Küresel krizin Türkiye’yi derinden etkilediği 2009 yılı, kişi başına düşen milli gelirin en yüksek seviyeye çıktığı 2013 yılı ve 15 Temmuz darbe girişiminin etkisinin görülmesi açısından 2016 yılları seçilmiştir. Tabloda pozitif olan değerler, Türkiye’nin diğer ülkeye bağımlılığını temsil etmektedir. Eğer tablo değeri negatif ise, o ülkenin Türkiye’ye bağımlı olduğu sonucu çıkartılır.

Analiz sonucunda tüm dönemler ve ülkeler itibariyle; ticaret, yatırım ve ekonomik bağımlılık endekslerinin hepsinde düşük bağımlılık olduğu tespit edilmiştir. Buradan Türkiye’nin ticaret, yatırım ve ekonomik bağımlılık anlamında analize konu olan ülkelerle yüksek bir ülke yoğunlaşmasına gitmediği söylenebilir.

Tablo 2’de 25 ülke için hesaplanmış olan görece ekonomik bağımlılık endeksi görülmektedir. Analizi kolaylaştırmak ve değişimleri daha iyi görebilmek

adına 2001, 2005, 2009, 2013, 2016 ve 2019 yıllarına tabloda yer verilmiştir. Tabloda pozitif olan değerler, Türkiye'nin diğer ülkeye ekonomik bağımlılığını temsil etmektedir. Bu aynı zamanda taraf ülkenin Türkiye üzerinde jeoekonomik gücü olduğu şeklinde yorumlanabilir. Eğer tablo değeri negatif ise, o ülkenin Türkiye'ye ekonomik olarak bağımlı olduğu sonucu çıkarılır. Bu aynı zamanda Türkiye'nin taraf ülke üzerinde jeoekonomik gücü olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Türkiye'nin ekonomik bağımlılığı olan ülkelere baktığımızda, Çin'e olan bağımlılığın 2001 yılında 0,0008 iken 2019 yılında 0,004'e yükseldiği görülmüştür. Fransa'ya olan ekonomik bağımlılığın 2001 yılında 0,01 iken 2019 yılında 0,003'e düştüğü görülmektedir. Tabloda görülen en çarpıcı artış ise Rusya'ya aittir. 2001 yılında 0,001 seviyesinde olan endeks değeri 2019'de 0,008'e yükselmiştir. İngiltere ve ABD'ye olan Türkiye'nin ekonomik bağımlılığında ise azalma görülmüştür. İngiltere için, 2001 yılında endeks değeri 0,009 iken 2019 yılında 0,003'e düşmüştür. ABD için ise, 2001 yılında 0,011 olan endeks değeri 2019 yılında 0,005'e gerilemiştir. Türkiye'nin halen ABD ve İngiltere'ye ekonomik bağımlılığı olmasına rağmen bu bağımlılığın azaldığı söylenebilir. Almanya ise, Türkiye'nin ekonomik bağımlılığının en yüksek olduğu ülkedir. 2001 yılında 0,013 olan endeks değeri, 2019 yılında 0,010 seviyesindedir.

Türkiye'ye ekonomik bağımlılığı olan ülkelere bakıldığında ise; Irak'ın Türkiye'ye ekonomik bağımlılık endeks değerinin 2001 yılında 0,004 olduğu, 2019 yılında ise 0,01'e yükseldiği görülmüştür. Bulgaristan'ın 2001 yılında 0,004 olan endeks değeri, 2019 yılında 0,008'e yükselmiştir. Mısır'ın ekonomik bağımlılık endeksinin 2001 yılında 0,001 olduğu 2019 yılında ise 0,003'e yükseldiği görülmüştür. İran için hesaplanan endeks değeri 2001 yılında 0,0006 iken 2019 yılında 0,002'ye yükselmiştir. Ukrayna'nın ekonomik bağımlılık endeksinin de 2001 yılında 0,001'den 2019 yılında 0,003'e yükseldiği görülmüştür.

Tablo 2: Göreceli Ekonomik Bağımlılık Endeksi Sonuçları

Ülkeler	2001	2005	2009	2013	2019
Almanya	0,013909	0,013467	0,012098	0,013250	0,010151
Çin	0,000838	0,002392	0,003870	0,004951	0,004482
Irak	-0,004292	-0,003752	-0,004273	-0,005807	-0,010254
Fransa	0,010608	0,008926	0,008295	0,004918	0,003767
İsrail	-0,000309	-0,001200	-0,000986	-0,001810	-0,001964
İtalya	0,005602	0,007022	0,004418	0,003890	0,003440
G. Kore	0,000788	0,001201	0,000936	0,001082	0,001070
Hollanda	0,001310	0,001081	0,000846	0,000588	0,000708
Rusya	0,001919	0,005857	0,004586	0,005872	0,008587
İspanya	0,001445	0,002076	0,002751	0,004599	0,003732
İngiltere	0,009877	0,008026	0,006495	0,005469	0,003732
ABD	0,011778	0,007759	0,007499	0,005915	0,005390
Japonya	0,001793	0,002195	0,001341	0,001190	0,001396
Belçika	0,001773	0,003289	0,003545	0,001178	0,001137
Brezilya	0,000109	0,000055	0,000121	0,000130	0,000121
Bulgaristan	-0,004255	-0,006836	-0,005707	-0,008450	-0,008349
Mısır	-0,001282	-0,001481	-0,002617	-0,003204	-0,003064
İran	-0,000635	-0,001461	-0,001275	-0,001712	-0,002621
Fas	-0,000414	-0,001093	-0,001261	-0,002037	-0,002566
Polonya	0,000022	-0,000132	-0,000027	-0,000250	-0,000037
Romanya	-0,002031	-0,003749	-0,002950	-0,003379	-0,002541
S. Arabistan	0,000613	0,000468	0,000917	0,000606	0,000165
İsviçre	0,002603	0,001735	0,001501	0,002224	0,002423
Ukrayna	-0,001572	-0,003001	-0,003231	-0,004024	-0,003317
BAE	-0,000021	0,002503	0,002546	0,001875	0,000607

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3'te Türkiye'nin ekonomik bağımlılığının olduğu, kısacası hesaplanan görece ekonomik bağımlılık endeksinin (ED) pozitif olduğu ülkelerin listesi görülmektedir. Aynı zamanda bu ülkelerin Türkiye üzerinde jeoekonomik gücünün bulunduğu söylenebilir. Tablo da genel olarak değişim olmamakla birlikte 2001 yılında Türkiye'nin ekonomik bağımlılığının olduğu hesaplanmış olan Polonya'nın 2005 yılından itibaren Türkiye'ye ekonomik olarak bağımlı hale geldiği görülmüştür. BAE (Birleşik Arap Emirlikleri)'nin ise, 2001 yılında Türkiye'ye ekonomik

olarak bağımlılığının bulunduğu hesaplanmışken, 2005'ten itibaren durum tersine dönmüş ve Türkiye ekonomik olarak BAE'ye bağımlı olduğu hale gelmiştir.

Tablo 3: *Türkiye'nin Ekonomik Bağımlılığının Olduğu Ülkeler*

2001	2005	2009	2013	2019
Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya
Çin	Çin	Çin	Çin	Çin
Fransa	Fransa	Fransa	Fransa	Fransa
İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya
G. Kore	G. Kore	G. Kore	G. Kore	G. Kore
Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda
Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya
İspanya	İspanya	İspanya	İspanya	İspanya
İngiltere	İngiltere	İngiltere	İngiltere	İngiltere
ABD	ABD	ABD	ABD	ABD
Japonya	Japonya	Japonya	Japonya	Japonya
Belçika	Belçika	Belçika	Belçika	Belçika
Brezilya	Brezilya	Brezilya	Brezilya	Brezilya
Polonya	S. Arabistan	S. Arabistan	S. Arabistan	S. Arabistan
S. Arabistan	İsviçre	İsviçre	İsviçre	İsviçre
İsviçre	BAE	BAE	BAE	BAE

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4'te Türkiye'ye ekonomik bağımlılığı olan, kısacası hesaplanan görece ekonomik bağımlılık endeksinin (ED) negatif olduğu ülkelerin listesi görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin bu ülkeler üzerinde jeoekonomik gücünün bulunduğu söylenebilir. Tabloda genel olarak değişim olmamakla birlikte Tablo 3'te de anlatıldığı üzere, BAE'nin Türkiye'ye ekonomik bağımlılığı 2005 yılından itibaren ortadan kalkarken, Türkiye'nin ekonomik olarak Polonya'ya 2001 yılında bağımlılığı varken 2005 yılından itibaren Polonya Türkiye'ye ekonomik olarak bağımlı hale gelmiştir.

Tablo 4: *Türkiye'ye Ekonomik Bağımlılığı Olan Ülkeler*

2001	2005	2009	2013	2019
Irak	Irak	Irak	Irak	Irak
İsrail	İsrail	İsrail	İsrail	İsrail
Bulgaristan	Bulgaristan	Bulgaristan	Bulgaristan	Bulgaristan
Mısır	Mısır	Mısır	Mısır	Mısır

İran	İran	İran	İran	İran
Fas	Fas	Fas	Fas	Fas
Romanya	Romanya	Romanya	Romanya	Romanya
Ukrayna	Ukrayna	Ukrayna	Ukrayna	Ukrayna
BAE	Polonya	Polonya	Polonya	Polonya

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Sonuç

Jeoekonomi özellikle soğuk savaş sonrasında önem kazanmış olan bir kavramdır. Dünya siyasi dengelerinin şekillenmesinde ekonomik gücün etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Günümüzde birçok ülke siyasi anlaşmazlıklardan dolayı yatırım olarak askeri güçten çok ekonomik gücünü kullanmaktadır. Türkiye için de jeoekonomi kavramı önemlidir. Özellikle son yıllarda bölgesinde söz sahibi olmak isteyen Türkiye, jeoekonomik gücünü artırmak durumundadır. Buna ek olarak; Türkiye'nin dış ticaret ve yatırım ortaklarını çeşitlendirmesi ve arasındaki ekonomik bağları kuvvetlendirmesi, Türkiye'nin elini jeoekonomik güç mücadelelerinde kuvvetlendirecektir.

Çalışmada, Türkiye ekonomisinin Çin ve Rusya'ya olan bağımlılığının arttığı; ABD, İngiltere, Fransa'ya olan bağımlılığının ise azaldığı görülmüştür. Buradan Türkiye'nin siyasi olarak olmasa bile ekonomik olarak uzun yıllardır içinde yer aldığı batı bloğu ülkelerden uzaklaştığı; Çin ve Rusya gibi ülkelere daha bağımlı hale geldiği görülmüştür. Kısacası, Batılı ülkelerin Türkiye üzerindeki jeoekonomik güçleri azalırken; Çin ve Rusya gibi gelecekte güç odağı olma potansiyeli olan ülkelerin Türkiye üzerindeki jeoekonomik güçleri artmıştır. Bunun nedeni olarak, enerjide Rusya'ya bağımlılığın artmasına ek olarak, Türkiye'nin siyasi tercihlerinin ve dünya ekonomik, siyasi dengelerinde yaşanan dönüşümün de etkili olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada daha önce Türkiye'nin jeoekonomisi konusunda yapılmış olan çalışmalara paralel sonuçlar bulunmuştur. Bazı ülkelerin Türkiye üzerinde jeoekonomik gücünün artması veya azalmasının, o ülkenin kendi jeoekonomik gücünün

artmasından veya azalmasından mı kaynaklandığı çalışmanın kapsamını aşacağı düşüncesiyle incelenmemiştir. Bunun daha sonraki çalışmalarda incelenmesi önem arz etmektedir.

Türkiye'nin Irak, Bulgaristan, Mısır, İran ve Ukrayna gibi kendi bölgesinde olan ülkelere karşı jeoekonomik gücünün arttığı görülmüştür. Buradan Türkiye'nin bölgesinde önemli bir ekonomik güç olduğu sonucu çıkartılabilir. İlerleyen yıllarda, Türkiye ekonomik güce sahip olduğu bu ülkelere karşı siyasi bir güç elde ederek bölgesel gücünü artırabilir. Türkiye'de jeoekonomi konusunda daha çok akademik araştırma yapılması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'nin jeoekonomik eylem planının hızla belirlenmesi ve bunun uygulamaya geçmesi önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Barton, J. R. (1999). Flags of convenience: geoeconomics and regulatory minimisation. *Tijdschrift Voor Economische en Sociale Geografie*, 90, 142-155.
- Baru, S. (2011). Geo-economics and strategy. *Survival*, 54 (3), 47-58.
- Beeson, M. (2018). Geoeconomics with Chinese characteristics: The BRI and China's evolving grand strategy. *Economic And Political Studies*, 6 (3), 240-256.
- Budak, T. (2013). Orta Asya'da küresel jeoekonomik rekabet ve Türkiye. *Bilge Strateji*, 5 (9), 125-142.
- Cowen D., & Smith N. (2009). After geopolitics? from the geopolitical social to geoeconomics. *Antipode*, 41 (1), 22-48.
- Csurgai, G. (2018). The increasing importance of geoeconomics in power rivalries in the twenty-first century. *Geopolitics*, 23 (1), 38-46.
- Dal, A. (2020). Jeoekonominin yükselişi: Enerji kaynakları bağlamında Arktika ve Doğu Akdeniz bölgelerinin analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 65, 66-84.
- Erkişi, K. (2017). İktisadi gücün stratejik kullanımı: Jeoekonomi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52), 1025-1035.
- İnan, Ş. (2008). *Jeoekonomi ve Türkiye'nin jeoekonomisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- İnan, Ş. (2011). Dünyada ve Türkiye'de jeoekonomi çalışmaları ve jeoekonomi öğretimi. *Bilgi Strateji*, 3 (4), 83-122.
- İnan, Ş., & Biber, S. G. (2020). Ulusal ekonomik gücün ölçülmesi: jeoekonomik güç endeksi. *Avrasya Etüdüleri*, 57 (1), 55-88.
- Jaeger, B. C., & Brites, P. V. (2020). Geoeconomics in the light of international political economy: A theoretical discussion. *Brazilian Journal of Political Economy*, 40 (1), 22-36.
- Karaatlı, M. (2016). Entropi-gri ilişkisel analiz yöntemleri ile bütünlük bir yaklaşım: turizm sektöründe uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 63-77.
- Keohane, R. O., & Jr., J. S. (2011). *Power and independence*. London: Longman.
- Kundnani, H. (2011). Germany as a geo-economic power. *The Washington Quarterly*, 34 (3), 31-45.
- Liang, Y., Chen, M., Lu, D., Ding, Z., & Zheng, Z. (2019). The spatial evolution of geoeconomic pattern among China and neighboring countries since the reform and opening-up. *Sustainability*, 11 (7), 1-17.
- Luttwak, E. N. (1990). From geopolitics to geo-economics: Logic of conflict, grammar of commerce. *The National Interest*, 20 (1), 17-24.
- Mignolo, W. (2002). The geopolitics of knowledge and the colonial difference. *The South Atlantic Quarterly*, 101 (1), 57-96.
- Moisio, S. (2019). Re-thinking geoeconomics: towards a political geography of economic geographies. *Geography Compass*, 13 (10), 1-13.
- Ömürbek, N., Eren, H., & Dağ, O. (2017). Entropi-aras ve entropii-moosra yöntemleri ile yaşam kalitesi açısından AB ülkelerinin değerlendirilmesi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 29-48.
- Sparke, M. (2000). Excavating the future in cascadia: geoeconomics and the imagined geographies of a cross-border region. *BC Studies*, 127, 5-44.
- Stergiou, D. (2015). Geo-economics through state scale entities (SSES). *SSRN Electronic Journal*, http://economics.soc.uoc.gr/macro/docs/Year/2015/papers/paper_1_64.pdf, 04 Nisan 2021.
- Wigell, M., & Vihma, A. (2016). Geopolitics versus geoeconomics: the case of Russia's geostrategy and its effects on the EU. *International Affairs*, 92 (3), 605-627.

EK-1: Ticaret, Yatırım ve Ekonomik Bağımlılık Endeksleri Tablosu

Ülkeler	2001			2005			2009			2013			2016			2019		
	TD	ID	ED	TD	ID	ED	TD	ID	ED	TD	ID	ED	TD	ID	ED	TD	ID	ED
Almanya	0,008639	0,0527	0,013909	0,007557	0,00591	0,013467	0,00627	0,003828	0,012098	0,005982	0,007468	0,01325	0,006187	0,005662	0,011849	0,005599	0,004552	0,010151
Çin	0,000838	-0,00001	0,000838	0,002392	0	0,002392	0,003874	-0,000004	0,00387	0,004926	0,000025	0,004951	0,005315	0,000195	0,00551	0,00401	0,000472	0,004482
Irak	-0,004292	0	-0,004292	-0,003755	0,000003	-0,003752	-0,004235	-0,000018	-0,004273	-0,003573	-0,000224	-0,005807	-0,005639	-0,005501	-0,01114	-0,004407	-0,005846	-0,010254
Fransa	0,003212	0,007396	0,010608	0,00238	0,006046	0,008926	0,003087	0,005208	0,003295	0,001883	0,003035	0,004918	0,001882	0,002343	0,004225	0,001816	0,001951	0,003767
İsrail	-0,000403	0,000094	-0,000309	-0,00121	0,000009	-0,0012	-0,001339	0,000353	-0,000986	-0,002082	0,000272	-0,00181	-0,001823	0,000321	-0,001503	-0,002211	0,000246	-0,001964
İtalya	0,004284	0,001318	0,003602	0,003658	0,003364	0,007022	0,002866	0,001552	0,004418	0,002192	0,001698	0,00389	0,002168	0,001767	0,003934	0,002132	0,001308	0,00344
G.Kore	0,000503	0,000285	0,000788	0,000762	0,000439	0,001201	0,000576	0,000336	0,000936	0,000632	0,00045	0,001082	0,000747	0,000329	0,001076	0,000712	0,000358	0,00107
Hollanda	0,00131	0	0,00131	0,001081	0	0,001081	0,000846	0	0,000846	0,000588	0	0,000588	0,00065	0	0,00065	0,000708	0	0,000708
Rusya	0,002026	-0,000108	0,001919	0,002791	0,003066	0,003857	0,00354	0,001045	0,004586	0,003114	0,002758	0,005872	0,000874	0,003495	0,004368	0,001886	0,006701	0,008397
İspanya	0,001262	0,000182	0,001445	0,001445	0,000631	0,002076	0,00106	0,001691	0,002751	0,000743	0,003857	0,004599	0,000874	0,003495	0,004368	0,000996	0,002736	0,003732
İngiltere	0,003113	0,006764	0,009877	0,003094	0,004932	0,008026	0,002072	0,004422	0,006495	0,001914	0,003555	0,005469	0,00237	0,003057	0,005427	0,000996	0,002736	0,003732
ABD	0,005389	0,006389	0,011778	0,003615	0,004144	0,007759	0,003332	0,004167	0,007499	0,003227	0,002688	0,005915	0,003394	0,001918	0,005312	0,003532	0,001858	0,005319
Japonya	0,001135	0,006658	0,001798	0,001059	0,001137	0,002195	0,000746	0,000595	0,001341	0,000577	0,000613	0,001178	0,000082	0,000888	0,00157	0,000647	0,000749	0,001396
Bekika	0,000001	0,001772	0,001775	0,000959	0,002699	0,003289	0,000463	0,003083	0,003545	0,000142	0,001036	0,001178	0,000197	0,001183	0,001138	0,000177	0,00096	0,001137
Brezilya	0,00011	-0,000001	0,000109	0,000356	-0,000001	0,000655	0,000128	-0,000007	0,000121	0,000138	-0,000008	0,00013	0,00004	-0,000002	0,000038	0,000124	-0,000002	0,000121
Bulgaristan	-0,003645	-0,000609	-0,004255	-0,006601	-0,00235	-0,006836	-0,005504	-0,000203	-0,005707	-0,003263	-0,000187	-0,00845	-0,007997	-0,000575	-0,008572	-0,007781	-0,000568	-0,008349
Mısır	-0,001318	0,000036	-0,001282	-0,001467	-0,00014	-0,001481	-0,002518	-0,000099	-0,002617	-0,003031	-0,000173	-0,003204	-0,002858	0,000004	-0,002854	-0,002963	-0,00101	-0,003064
İran	-0,000729	0,000094	-0,000635	-0,001487	0,000026	-0,001461	-0,001318	0,000043	-0,001275	-0,00127	0,000015	-0,001712	-0,003571	-0,000007	-0,003577	-0,002554	-0,000066	-0,002621
Fas	-0,00042	0,000066	-0,000414	-0,001091	-0,000002	-0,001093	-0,001246	-0,000014	-0,001261	-0,002045	0,000008	-0,002037	-0,002721	-0,00014	-0,002861	-0,002603	-0,000038	-0,002566
Polonya	0,000026	-0,000005	0,000022	-0,000126	-0,000006	-0,000132	-0,000024	-0,000003	-0,000027	-0,000047	-0,000003	-0,00025	-0,000131	-0,000002	-0,000134	-0,000034	-0,000003	-0,000037
Romanya	-0,001453	-0,000578	-0,002031	-0,003348	-0,000401	-0,003749	-0,002676	-0,000274	-0,00295	-0,003192	-0,000187	-0,003379	-0,002265	-0,000152	-0,002417	-0,00236	-0,000181	-0,002541
S.Arabistan	0,000208	0,000404	0,000613	0,000038	0,000429	0,000468	0,000008	0,000909	0,000917	0,000022	0,000384	0,000606	-0,000199	0,000417	0,000218	-0,000105	0,000269	0,000165
İsviçre	0,000633	0,00197	0,002608	0,000252	0,001483	0,001735	0,000232	0,001268	0,001501	0,000234	0,00199	0,002224	0,000152	0,001994	0,002146	0,000047	0,000276	0,002423
Ukrayna	-0,001492	-0,00008	-0,001572	-0,002919	-0,00082	-0,003001	-0,0032	-0,000031	-0,003231	-0,003926	-0,000098	-0,004024	-0,003686	-0,000133	-0,003819	-0,003157	-0,00016	-0,00317
BAE	-0,000021	0	-0,000021	-0,000215	0,002718	0,002503	-0,00018	0,002727	0,002546	-0,000567	0,002442	0,001875	-0,000284	0,001298	0,001014	-0,00035	0,000958	0,000607